

2. Гришко Л. В. Вимоги до професійних якостей програміста / Л. В. Гришко // Вісник Черкаського університету. – Вип. 173. Серія: Прикладна математика. Інформатика. – Черкаси, 2009. – С. 116–120.
3. Галузевий стандарт вищої освіти України. Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавр. Галузь знань 0403 Системні науки та кібернетика. Напрямок підготовки 040302 Інформатика. Міністерство освіти і науки України. – К., 2010. – 32 с.
4. Галузевий стандарт вищої освіти України. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавр. Галузь знань 0403 Системні науки та кібернетика. Напрямок підготовки 040302 Інформатика. Міністерство освіти і науки України. – К., 2010. – 94 с.
5. Національний класифікатор України – класифікатор професій ДК 003 – 2005. – К.: Соцінформ, 2006, – 616 с.
6. Національний класифікатор України – класифікатор професій ДК 003 – 2005. Зміни № 1-№ 2 у 2007 р. – К.: Соцінформ, 2007. – 80 с.
7. Семеріков С. О. Фундаменталізація навчання інформатичних дисциплін у вищій школі: монографія / наук. ред. М. І. Жалдак. – Кривий Ріг: Мінерал; К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – С. 55–56.
8. Співаковський О. В. Теорія і практика використання інформаційних технологій у процесі підготовки студентів математичних спеціальностей / Співаковський О. В. – Херсон: Айлант, 2003. – 229 с.
9. Психологія програмування. Групповая разработка и организация коллектива [Электронный ресурс] // Материали лекції из курса “Введение в технологию програмування” / Терехов А. Н. – Режим доступа к материалу: <http://citforum.univ.kiev.ua/SE/project/terehov/2.shtml>.

Круглик В.С.

ВЫПУСКНОЙ ПРОЕКТ КАК ЗАВЕРШАЮЩАЯ ЧАСТЬ ПОДГОТОВКИ ПРОГРАММИСТОВ

Статья посвящена особенностям выполнения дипломных проектов на ИТ специальностях, как завершающей частью приобретения и закрепления ключевых ИТ компетенций будущих программистов.

Ключевые слова: проект, дипломный проект, управление разработкой, ИТ компетенции.

Kruglyk V.S.

DIPLOMA PROJECT AS FINAL PART OF TRAINING OF PROGRAMMERS

In the article is described features of implementation diploma IT projects for IT specialties as final part of acquirement of competences for future programmers.

Key words: project, diploma project, development management, IT competences.

УДК 372.853.53

Кух А.М.

ПРИНЦИПИ ДИДАКТИКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ В ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИКИ

Розглядаються принципи дидактики фізики вищої школи у проектуванні методичної системи підготовки майбутнього вчителя фізики.

Ключові слова: дидактика фізики, принципи, вища школа, методична система.

Ключовим питанням фахової підготовки майбутнього вчителя (викладача) фізики є озброєння його методичними знаннями. При цьому наголос робиться на оволодінні навичками практичної діяльності з обраного фаху, в нашому випадку, навчання фізики. Основою для розв’язання цієї проблеми є побудова раціональної організації системи підготовки, що базується на сучасних дидактичних принципах вищої освіти.

С.І. Архангельський виділяє принципи навчання як відправну платформу теорії навчання у вищій школі. В.В. Краєвський, М.Н. Скаткін вважають, що принципи “направляють діяльність педагогів, реалізуючи нормативну функцію дидактики”. Ю.К. Бабанський принципом навчання називає одну з початкових вимог до процесу навчання, яка витікає із закономірностей його ефективної організації. На думку І.П. Подласого, “Дидактичні принципи – основні положення, що визначають зміст, організаційні форми і методи навчального процесу відповідно до його загальних цілей і закономірностей”. Зміст принципів відображає всі провідні інваріантні вимоги до навчального процесу, забезпечують здійснення повного циклу діяльності: від цілепокладання до аналізу результатів.

Як і будь-яка система, система принципів повинна володіти інтеграційними рисами, такими, як доцільність, ефективність, відкритість для нового змісту і нових технологій, сприяти гармонійності ходу і результатів навчання [3, с.47].

Педагогічні принципи розглядаються як рекомендації, що скеровують педагогічну діяльність і навчальний процес в цілому, як способи досягнення педагогічної мети, тобто, виконують наступні функції:

- за допомогою їх детальніше і змістовно розкриваються цілі навчання;
- використовуються для побудови педагогічного процесу: відбору його змісту, методів, засобів, форм і зв'язку між ними;
- використовуються як закономірності розвитку самого педагогічного процесу, вимагають певних правил його побудови.
- використовуються як чинники ефективності протікання педагогічного процесу.

Разом із загально-дидактичними принципами, виділено дидактичні принципи навчання фізики у вищій школі, що мають специфічні особливості, відмінні від принципів навчання в середній школі. Такими особливостями є:

- у вищій школі вивчаються не основи наук, а й сама наука в розвитку;
- самостійна робота студентів пов'язана науково-дослідною діяльністю викладачів з фізики;
- спостерігається єдність наукового і навчального початків в діяльності вчителя фізики і викладача вищої школи;
- у викладанні фізики ідеї професіоналізації виражені набагато яскравіше, ніж в середній школі [4, с.72].

Специфічні принципи відображають особливий характер зв'язків всередині системи і дають конкретно-дидактичні орієнтири побудови процесу навчання у вищій школі. Такими принципами є:

- забезпечення єдності наукової і навчальної діяльності студентів (І.І.Кобиляцький);
- професійна спрямованість (А.В. Барабанщиков);
- професійна мобільність (Ю.В. Кисельов, В.А. Лісцин та ін.);
- проблемність (Т.В. Кудрявцев);
- емоційність процесу навчання (Р.А. Нізамов, Ф.І. Науменко).

Принципи навчання фізики у вищій школі орієнтовані на специфіку вищої освіти і сучасні підходи до підготовки фахівця [4, с.72]. Дана група синтезувала такі принципи вищої школи:

- орієнтованість вищої освіти на розвиток особистості фахівця;
- відповідність змісту вищої освіти сучасним і прогнозованим тенденціям розвитку науки;
- оптимальне поєднання загальних, групових і індивідуальних форм організації навчального процесу;
- раціональне застосування сучасних методів і засобів навчання на різних етапах підготовки фахівця;
- відповідність результатів підготовки вимогам, які висувуються сферою їх професійної діяльності, забезпечення їх конкуренто-спроможності.

Розглядаючи принципи формування професійно-методичної діяльності студентів університету, ми спираємося на особливості університетської освіти студентів-фізиків і націленість їх майбутньої професійної діяльності на профільне навчання. У нашому дослідженні виділені наступні принципи: науковості, інтегративності, доповнюваності, свідомості і самостійності навчання, діяльності, єдності навчальної і дослідницької діяльності, принцип профільного підходу до підготовки вчителя фізики.

Для становлення вчителя фізики в системі університетської освіти принцип *науковості* особливо актуальний. Науковість орієнтує на засвоєння конкретного знання, переважно через узагальнені теоретичні знання. Основні вимоги науковості: відповідність змісту освіти рівню сучасної науки; формування уявлень про загальні методи наукового пізнання, показ закономірностей наукового пізнання [7, с. 80].

Ступінь науковості в навчальному процесі вищої школи виступає як:

- міра оцінки наукових фактів, теорії і гіпотетичних положень фізики;
- міра вимог нерозривності зв'язку з методами і засобами фізики як науки;
- зв'язок новітніх досягнень фізики з її фундаментальними положеннями;
- міра оцінки змісту методів фізики в навчальному предметі (навчальній дисципліні) [1, с. 69].

Для методичної підготовки істотну роль відіграє ступінь науковості як міра оцінки наукових фактів, теорії і гіпотез, які сприяють формуванню теоретичного методичного мислення студентів. Принцип науковості методичної підготовки вчителя фізики пов'язаний з необхідністю перенесення акцентів фізичної освіти з інформаційного на методологічний, розвиток уявлень студентів про генезис фізичної науки, циклічний характер процесу наукового знання; формування умінь аналізу фізичних процесів на основі теоретичних моделей; формування у майбутніх учителів методологічних основ фізичної науки і вмінь перенесення методологічних знань в практику викладання. Науковість змісту пов'язана з науковим підходом до організації процесу навчання і засвоєння знань студентами.

Принцип свідомості і самостійності навчання. Свідомість в підготовці майбутнього вчителя фізики обумовлена вільним вибором студента професії вчителя і розглядається в двох аспектах:

- усвідомлення особою значущих мотивів навчальної діяльності;
- усвідомлення професійних вимог до освоєння професійної діяльності.

Умови навчання в університеті вимагають від студентів уміння самостійної організації навчальної діяльності, уміння вчитися. Самостійність студентів університету обумовлена не тільки формуванням навичок самостійної роботи в навчальній, науковій і професійній діяльності, але й здатністю приймати на себе відповідальність, самостійно вирішувати пізнавальні задачі, знаходити конструктивні рішення в навчальній і дослідницькій діяльності. Організація самостійної роботи дозволить використовувати потенціал студентів і перенести частину навчальних завдань у позааудиторну роботу.

Принцип доповнюваності. Філософський принцип доповнюваності передбачає введення в навчальний процес нових змістових і діяльнісних одиниць. Теорія і практика навчання у вищій школі в своєму розвитку доповнюється знаннями, які проникають з інших наук, використанням нетрадиційних форм, засобів і методів навчання і наукового пошуку. Використання в теорії і практиці навчання додаткових систем, як указує С.І. Архангельський [1, с.91], засобів, методів, форм укріплює і розвиває систему навчання і наукової підготовки. Виникає можливість постановки нових завдань, які вимагають розповсюдження на навчальний процес ще розвиненіших додаткових систем пошуку рішень. Принцип доповнюваності розповсюджується на зміну змісту навчання, понятійного апарату, термінів, формулювань. В результаті змінюються зв'язки і відносини компонентів системи, ідеї і тенденції розвитку теорії і практики навчання.

Вибір даного принципу обумовлений можливістю студентів університету в порівняно короткий час одержати педагогічну кваліфікацію за рахунок освоєння додаткових програм, відмінних від основної освітньої програми.

Дослідники професійно-педагогічної освіти в університеті [6, с.23] орієнтуються на одну з властивостей вищої освіти – властивість надмірності. Ця властивість була введена К. Шенноном у зв'язку з побудовою інформаційних систем і теорії кодів, що виправляють помилки. Стосовно навчального процесу поняття надмірності сформульоване С.І. Архангельським [1]. Позитивна надмірність якого-небудь повідомлення – це та частина інформації, яка не є носієм змісту повідомлення. Позитивна надмірність $R > 1$, характеризується повторюваністю, яка забезпечує можливість виправлення помилки і розуміння смислу одержаного повідомлення. Навчання у вищій школі є надмірне, тобто, об'єм фундаментальних знань, якими повинен оволодіти випускник, повинен перебивати об'єм фундаментальних знань, які використовуватимуться в його професійній діяльності. Хоча надмірність веде до збільшення тривалості навчання і перевантаження студентів, вона життєво необхідна в умовах невизначеності, коли наперед невідомо, що може бути потрібно майбутньому фахівцю. Реалізація факультативних, диференційованих програм, програм додаткової освіти у ВНЗ може відбуватися за рахунок надмірності. При цьому може відбуватися зменшення надмірності за основною освітньою програмою. Відповідно виникає необхідність виділення мінімально необхідного “ядра”, для якого решта інформації є “фоном”, деякою “оболонкою”.

Стосовно методичної підготовки властивість надмірності, на наш погляд, виявляється саме у виборі інформаційного “ядра”, яке узагальнює методичні знання і скорочує час на їх засвоєння. Розширення поняття надмірності відбувається не тільки на рівні інформації, що передається, але і включає технологію її передачі (застосування педагогічних, комп'ютерних технологій, аудіо- і відеозасобів, використання контекстного підходу до організації занять та ін.).

Опора нашого дослідження на *принцип інтегративності* обумовлена порівняно невеликим часом, що відводиться на вивчення психолого-педагогічних і методичних дисциплін і необхідністю формування цілісного, інтегрованого знання студентів. У процесі навчання у ВНЗ всі ланки, всі компоненти нерозривно пов'язані в складну, ієрархічну систему взаємодій, в якій відображаються ієрархічні взаємозв'язки учасників (суб'єктів) навчального процесу: викладач вузу – студент – майбутній вчитель (викладач) – учень.

Виникає проблема визначення співвідношень всіх дисциплін в єдиній системі професійної підготовки вчителя фізики. Особливо важливою в цих умовах є можливість використання понять, закономірностей, вивчених студентами в циклі педагогічних дисциплін на заняттях з методики фізики. Процес інтеграції знань майбутніх педагогів повинен забезпечити формування синтезованих спеціальних і психолого-педагогічних знань, оскільки тільки на цій основі можна оволодіти цілісними педагогічними діями. У цьому виявляється інтегруюча роль всієї системи методичної підготовки, яка повинна пронизувати більшість дисциплін, що вивчаються, і додавати їм професійну спрямованість. Підготовка студентів-фізиків до викладацької діяльності вимагає злиття не тільки психолого-педагогічної, але і спеціальної підготовки.

Методична підготовка є важливою опосередкованою ланкою між теоретичним навчанням студента в стінах університету і його майбутньою професійною діяльністю. Дієвість професійних знань, їх перехід в практичну діяльність багато в чому залежить від здатності студента синтезувати знання з різних галузей науки і перетворювати їх на особистісне надбання, робити інструментом своєї майбутньої професійної діяльності.

Інтеграційні тенденції виражаються в цілісному уявленні і побудові професійно-методичної діяльності. Широка опора на знання суміжних наук і їх інтеграція особливо важливі, оскільки знання суміжних наук в “чистому вигляді” не входять в орієнтовну основу методичної дії. Її зміст складає інтегроване педагогічне знання, в структуру якого входять наукові знання з фізики, методики навчання фізиці, педагогіки, знання вікових і індивідуальних особливостей учнів, психолого-дидактичні закономірності засвоєння.

Принцип єдності навчальної і дослідницької діяльності студентів. Університетська система навчання припускає обов'язкове поєднання навчальної і науково-дослідної роботи

студентів. З іншого боку, дослідницький компонент займає провідне місце в структурі педагогічної діяльності. Проблема підготовки вчителя-дослідника – важливе соціальне завдання нашого часу.

Формування викладача-дослідника спирається на перетин навчальної і дослідницької діяльності студентів. Науковий стиль мислення студентів університету повинен сприяти перенесенню дослідницьких умінь в новий вид діяльності – дослідження педагогічних процесів. Експертна оцінка рівня сформованості дослідницьких умінь показує, що пряме перенесення дослідницьких умінь в новий вид діяльності у більшості студентів викликає утруднення [6, с.30]. Для організації науково-дослідної роботи необхідне вивчення особливостей процесу навчання, включення студентів в дослідження цілісної педагогічної діяльності і її фрагментів, вивчення методологічних умов, розуміння значення розробки наукової теорії для практики. Важливою є організація діяльності студентів, розвиток у них самостійності, залучення в процес пошуку, виконання науково-дослідних завдань різного рівня складності. Науково-дослідна робота, як і самостійна робота виступає як “наскрізний” компонент професійно-методичної підготовки [5, с.54], включаючи виконання навчально-дослідницьких завдань (науково-орієнтованих, міжпредметних, комплексних) і науково-дослідних завдань (авторських проєктів, кваліфікаційного портфеля, випускної кваліфікаційної роботи та ін.). Розвитку дослідницьких умінь і здібностей вчителя багато в чому сприяє творча рефлексія, активізація процесів самопізнання і самосвідомості своїх індивідуально-творчих особистісних якостей.

Принцип діяльності. Професія педагога припускає оволодіння професійно-методичною діяльністю. Однією з методологічних основ її розробки є принцип єдності свідомості і діяльності, що полягає в тому, що людська психіка, людина з властивими йому людськими якостями формується тільки в процесі діяльності.

Оволодіння знаннями є необхідною умовою, але не достатньою. Педагог-професіонал повинен оволодіти, на думку Н.Ф. Талізінної [7, с.22], системою умінь, пов'язаних з проєктуванням циклу навчання: конструктивний опис цілей навчання, розрахунок показників, з якими необхідно співставити результати заданих видів діяльності; підбір вправ, адекватних цим показникам; вибір методів і визначення їх послідовності; визначення параметрів, за якими необхідно одержати інформацію про хід засвоєння і багато що інше. Саме тому одним із провідних принципів у нашому дослідженні є принцип діяльності.

Дослідження російських психологів (А.Н. Леонтьєв, С.Л. Рубінштейн, Н.Ф. Талізінна та ін.) показують, що протікання і розвиток різних психічних процесів істотно залежать від змісту і структури діяльності, від її мотивів, цілей і засобів здійснення. В процесі навчання виділяється певним чином мотивована діяльність в цілому, вхідні в її склад цілеспрямовані дії і автоматизовані компоненти цих дій – операції.

Принцип профільного підходу до підготовки фахівця вимагає організації в рамках університетської освіти спеціалізації студентів і спрямованості всього процесу фахової підготовки майбутнього викладача фізики на профільне навчання.

Таким чином, вищезгадані принципи, служать орієнтирами для реалізації цілей і завдань освіти, сприяють правильній організації процесу навчання, розвитку педагогічної і методичної майстерності майбутніх учителів (викладачів) фізики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Архангельский С.И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы / Архангельский С.И. – М.: Просвещение, 1980. – 367 с.
2. Бабанский Ю.К. Оптимизация процесса обучения (общедидактический аспект) / Бабанский Ю.К. – М.: Педагогика. – 1977. – 256 с.
3. Беленок И.Л. Методическая подготовка учителя физики в вузе к профессиональному творчеству / Беленок И.Л. – Новосибирск: Изд. НИПК и ПРО. – 1997. – 140 с.
4. Бондар В.І. Дидактика / Бондар В.І. – К.: Либідь. – 2005. – 265 с.
5. Бушок Г.Ф., Колупаєв Б.С. Науково-методичні основи викладання загальної фізики: Монографія / Бушок Г.Ф., Колупаєв Б.С. – Рівне: Діва, 1999. – 410 с.

6. Долженко В.К., Шатуновский В.Л. Современные методы и технологии обучения в техническом вузе / Долженко В.К., Шатуновский В.Л. – М.: Высш. шк., 1990. – 191 с.
7. Талызина Н.Ф. Теоретические основы разработки модели специалиста / Талызина Н.Ф. – М.: Знание, 1986. – 108 с.
8. Кух А.М., Костюкевич Д.Я. Методичні засади організації освітнього середовища з фізики в загальноосвітніх навчальних закладах. Монографія / Кух А.М., Костюкевич Д.Я. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2006. – 228 с.

Кух А.М.

**ПРИНЦИПЫ ДИДАКТИКИ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ
БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИКИ**

Рассматриваются принципы дидактики физики высшей школы в проектировании методической системы подготовки будущего учителя физики.

Ключевые слова: дидактика физики, принципы, высшая школа, методическая система.

Kuh A.M.

**THE PRINCIPLES OF DIDACTICS VISCHOI SCHOOL IN FANOVIIY PIDGOTOVTSI
MAYBUTNOGO VCHITELYA FIZIKI**

Principles of didactics of physics of high school are examined in planning of the methodical system of preparation of future teacher of physics.

Key words: didactics of physics, principles, high school methodical system.

УДК 378: 347.799.1

Ліпшиць Л.В.

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ
СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІВ
МІЖНАРОДНИХ РЕЙСІВ**

У статті розглянуто сутність поняття “соціокультурна компетентність” та педагогічні умови, які зумовлюють ефективність процесу її формування.

Ключові слова: соціокультурна компетентність, формування, майбутній судноводій, компетентнісний підхід, ефективність.

Процеси інтеграції України у світове співтовариство потребують внесення відповідних коректив у сучасний навчально-виховний процес закладів освіти.

Основне завдання розвитку вищої освіти на сучасному етапі вимагає забезпечення інноваційного розвитку вищої освіти та його випереджувального характеру, поглиблення міжнародного співробітництва, інтеграції української системи вищої освіти в європейський та світовий освітній і науковий простір, розширення участі вищих навчальних закладів, викладачів і студентів у міжнародних проектах. Така направленість розвитку освіти фокусує увагу на важливості впровадження в систему освіти компетентнісного підходу, що, у свою чергу, включає формування соціокультурної компетенції особистості.

Мета статті полягає у конкретизації понять “соціокультурна компетенція” та “соціокультурна компетентність”, визначенні методичних основ та перспектив щодо ефективності процесу формування соціокультурної компетенції майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів.

У науковій педагогічній літературі детально висвітлено сутність понять “компетентність” і “компетенція”, але дискусія щодо їх співвідношення не завершена. Цьому питанню присвячені дослідження багатьох науковців (В. Байденко, О. Гончарова, С. Гончаренко, І. Зимня, В.Радкевич, В.Лозовецька, Д.Макклелланд, Дж. Равен та ін.).